

מכת ערוב- וגם האדמה אשר הם עליה

ספר שמות פרק ח

(טז) ויאמר יְהוָה אֵל מֹשֶׁה הֲשִׁיב בְּבִקְרָה וְהִתְיַצֵּב לִפְנֵי פְרַעֲהוּ הִנֵּה יוֹצֵא הַמִּצְרַיִם וְאָמַרְתָּ אֵלָיו כֹּה אָמַר יְהוָה שְׁלַח עַמִּי וְיַעֲבֹדֵנִי: (יז) כִּי אִם אֵינְךָ מִשְׁלַח אֶת עַמִּי הַנִּנְי מִשְׁלִיחַ בְּךָ וּבַעֲבָדֶיךָ וּבַעֲמָלְךָ וּבַבְּתִיךָ אֶת הָעָרֶב וּמְלֹאוֹ בְּתֵי מִצְרַיִם אֶת הָעָרֶב וְגַם הָאֲדָמָה אֲשֶׁר הֵם עָלֶיהָ: (יח) וְהַפְּלִיתִי בַיּוֹם הַהוּא אֶת אֶרֶץ גִּשְׁן אֲשֶׁר עַמִּי עִמָּד עָלֶיהָ לְבִלְתִּי הֵיטֹת שָׁם עָרֶב לְמַעַן תִּדַּע כִּי אֲנִי יְהוָה בְּקִרְבֵּי הָאֶרֶץ: (יט) וְשָׁמַתִּי פָדַת בֵּין עַמִּי וּבֵין עַמְּךָ לְמַחֵר יְהִיֶּה הָאֵת הַזֶּה: (כ) וַיַּעַשׂ יְהוָה כֵּן וַיָּבֵא עָרֶב כַּבֵּד בֵּיתָה פְרַעֲהוּ וּבֵית עַבְדָּיו וּבְכָל אֶרֶץ מִצְרַיִם תִּשְׁחַת הָאֶרֶץ מִפְּנֵי הָעָרֶב: (כא) וַיִּקְרָא פְרַעֲהוּ אֶל מֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן וַיֹּאמֶר לָכֵן זָבַחוּ לְאֱלֹהֵיכֶם בְּאֶרֶץ: (כב) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לֹא נִכְוֵן לַעֲשׂוֹת כֵּן כִּי תוֹעֵבֶת מִצְרַיִם נִזְבַּח לַיהוָה לִידְוֹד אֱלֹהֵינוּ הֵן נִזְבַּח אֶת תוֹעֵבֶת מִצְרַיִם לַעֲשׂוֹת וְלֹא יִסְקְלֵנוּ: (כג) דְּרָךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים נָלַךְ בַּמִּדְבָּר וּזְבַחְנוּ לַיהוָה לִידְוֹד אֱלֹהֵינוּ כְּאֲשֶׁר יֹאמֵר אֱלֹהֵינוּ: (כד) וַיֹּאמֶר פְּרַעֲהוּ אֲנֹכִי אֲשַׁלַּח אֶתְכֶם וּזְבַחְתֶּם לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם בַּמִּדְבָּר רַק הִרְחַק לֹא תִרְחִיקוּ לְלַכֵּת הַעֲתִירוּ בְעַדִּי: (כו) וַיֹּצֵא מֹשֶׁה מֵעַם פְּרַעֲהוּ וַיַּעֲתֵר אֶל יְהוָה: (כז) וַיַּעַשׂ יְהוָה כְּדִבְרֵי מֹשֶׁה וַיִּסַּר הָעָרֶב מִפְּרַעֲהוּ מֵעַבְדָּיו וּמֵעַמּוֹ לֹא נִשְׁאַר אֶחָד:

ספורנו שמות פרק ח פסוק יז

(יז) וגם האדמה אשר הם עליה. קרקע אשר עליו הבתים ימלא נחשים וזולתם מהשוכנים במעבה האדמה, באופן שלא יהיו בטוחים גם בלילה בבית סגור:

ספר מלכים ב פרק ב

(כג) וַיַּעַל מֹשֶׁה בֵּית אֵל וְהוּא עָלָה בְּדֶרֶךְ וְנִעְרִים קִטְנִים יֵצְאוּ מִן הָעִיר וַיִּתְקַלְסוּ בוֹ וַיֹּאמְרוּ לוֹ עֲלֵה קִרְחַ עֲלֵה קִרְחַ: (כד) וַיִּפֹּן אַחֲרָיו וַיִּרְאֵם וַיִּקְלַלְם בְּשֵׁם יְהוָה וַתִּצְאֲנָה שְׁתֵּי דְבָרִים מִן הָעִיר וַתִּבְקַעְנָה מֵהֶם אֲרַבְעִים וּשְׁנַיִם יְלָדִים:

גמרא סוטה דף מז/א

רב ושמואל חד אמר נס וחד אמר נס בתוך נס מאן דאמר נס יער הוה דובים לא הוה מ"ד נס בתוך נס לא יער הוה ולא דובים הוה וליהויו דובים ולא ליהויו יער דבעית

מדרש יהונתן פרשת וארא

בפסוק כי אם אינך משלח את עמי הנני משליח בך ובעבדיך ובעמך ובבתיך את הערוב ומלאו בתי מצרים את הערוב וגם האדמה אשר הם עלי. ונ"ל דאיתא במלכים ב' גבי אלישע שהמתיק את המים של יריחו וזה הי' רע לילדים שהיו מספקין מים ליריחו וקראו על אלישע עלה קרח עלה קרח וקילל אלישע את הילדים ואיתא בגמ' דסוטה דנס בתוך נס הי' דלא הי' יער ולא הי' דובים ונעשו יער ודובים ובקעו הילדים. ופריך הגמרא אם דובים למה יער ומשני הגמרא לפי שהטבע של החיות שמתיראין להזיק שלא במקום יער ונעשה נס ובא דובים עם יער. והשתא אתי שפיר שהקב"ה התרה לפרעה שיבא ערוב עליהם וא"כ יאמר פרעה בלבו לא יוכלו החיות לעשות לי שום רעה מפני שהם מתיראין שלא במקום יער לזה אמר הקב"ה וגם האדמה אשר הם עלי' היער ג"כ יבוא עם החיות ויכולין להזיק.

תלמוד בבלי מסכת עירובין דף סא/א - כלבא בלא מתיה שב שנין לא נבח

ספר חנוכת התורה שמות

בפסוק הנני משליח בך ובעבדיך וגו' את הערוב ומלאו בתי מצרים את הערוב וגם האדמה אשר הם עליה. הנה על תיבת האדמה הזאת נאמרו הרבה פירושים. ויש לבאר דהנה רש"י ז"ל פירש ערוב כל מיני חיות רעות. והנה איתא בר"ש פ"ח דכלאים מ"ה שיש חיה אחת ששמה ידעוני וכמין חבל גדול

יוצא משורש שבארץ וכו' וכשבאין לצודה אין אדם רשאי ליקרב אצלה שטורפת והורגת אלא גוררין אותה אל החבל עד שהחבל נפסק והיא מיד מתה וכו' עיין שם. והנה כאן אמר הכתוב ומלאו בתי מצרים את הערוב כל מיני חיות רעות אם כן יפלא היאך הביא עליהם החיה הרעה הנזכר לעיל ששמה ידעונו הלא היא קשורה בחבל בארץ ואם יפסק החבל היא מתה מיד. משום הכי אמר וגם האדמה אשר הם עליה ר"ל האדמה אשר החיה קשורה עליה בחבל:

גמרא בכורות דף ח/ב

והא חכימי אינהו (חכמי אתונה) אן חכימין מינייהו אי חכימת זיל זכינהו ואיתינהו לי אמר ליה כמה הוו שיתין גברי אמר ליה עביד לי ספינתא דאית בה שיתין בתי וכל ביתא אית בה שיתין ביסתרקי עבד ליה...

איתינהו כל חד וחד כי חזי שיתין ביסתרקי אמר כולוהו חבראי להכא אתו אמר ליה לספונא שרי ספינתך בהדי דקאתו שקל עפרא מעפרייהו. כד אתו אוקמינהו קמי קיסר חזנהו דהוו מעני א"ל הני לאו נינהו שקל מעפרייהו ושדא עילויהו אקשו לאפי מלכא אמר ליה כל דבעית עביד בהו

רש"י על שמות פרק ח פסוק כ - (כ) תשחת הארץ - נשחתה הארץ אתחבלת ארעא:

פנים יפות שמות פרק ח פסוק יז

ועפ"י פשוטו י"ל לפי דאיתא בבכורות דף ח' ע"ב שקל עפרא מעפרייהו וכו' אוקמינהו קמי קיסר חזינהו דהוי מעני וכו' שקל מעפרייהו ושדי עילויהו וכן היה בשילוח החיות שבאו עם עפרייהו כדי שלא יהיה מעני ויוכלו להתלרות ברשעי מצרים, וכן משמעות הכתוב ובכל ארץ מצרים תשחת הארץ מפני הערוב, היינו תערובת האדמה שנתערב בה מן המדברות ע"י החיות שהביאו עמהם

רש"ר הירש

ערוב אינו תערובת של חיות, ומעידה על כך ה"א הידיעה, שכן אין בנמצא תערובת קבועה של חיות. אלא הוא נגזר כנראה מ"ערבה" (מישור מדברי) ומציין חיות בר. המישור המדברי- בניגוד לשטח המיושב על ידי אדם- נקרא ערבה כיון שמנקודת ראותו של אדם הכל גדל שם בערבוביה וללא סדר.

כל ארץ מצרים אינה אלא פינה ירוקה בלב המדבר שנכבשה מיד המדבר הסובב אותה. אין לה' אלא לנוד ניע קל וכבר תפלוש השממה אל תוך הארץ המיושבת.

הכתב והקבלה שמות פרק ח פסוק יז

ואפשר לפרש מלת וגם מן הכפולים ושרשו גמם, שיורה בלשון המשנה על חתוך וקציצת הדבר ובקיעת העץ, אילן שנגמם. וישמשו במשנה לשון גמם על הסדק והחפירה הנעשה בארץ. ומזה ישמשו הרבה על החפירה הנעשה בארץ לשון גומא, להשוות גומות. ויהיה טעם המקרא, ישחית הערוב את פני האדמה, יעשו בה גומות וחפירות עד שתקולקל ולא תהיה ראויה לזריעה. ולזה אמר אחר כך ובכל ארץ מצרים תשחת הארץ מפני הערוב, והוא מוסכם עם ההתראה פה:

חתם סופר על שמות פרק ח פסוק כא

זבחו לאלקיכם בארץ, ולא אמר כן עד אחר מכת ערוב משום דלמא אלקי העברים מקפיד דוקא במדבר יזבחו לו ומי בא בסודו, אך אחר שמלאו הערוב את מצרים וכתוב בכל ארץ מצרים תשחת הארץ מפני הערוב ופי' מורי בהפלאה פרשה זו שהחיות הביאו עמם עפר המדבר ותשחת פני אדמת ארץ מצרים ע"י עפר המדבר, א"כ הרי כאן מדבר, ומעתה זבחו לאלקיכם בארץ הנשמה הלזו שהיא עצמה מדבר.